

Розділ 1

1470 рік

— Прокидайся, Бессі! Прокинься!

Єлизавета ворухнулася, розбуджена незвичним шепотом. Чому тут її мати, сама королева, чому термосить доньку? Зазвичай її будила леді Бернерс, завжди з усмішкою і словами: «Доброго ранку, моя принцесо». Мати, однак, не всміхалася. У дверях стояла леді Бернерс, освітлюючи кімнату свічкою, разом із місис Джейкс, годувальницею, яка колихала немовля Сесілі. З ними була й бабуся Ріверс, яка тримала за руку маленьку сонну Марію. І всі вони вдягнені, немовби зібралися на променад, проте навколо ще панувала темрява, а за вузьким віконцем не було жодної ознаки світанку.

— Що сталося? — вмить прокинувшись, запитала Єлизавета.

— Тихіше! — прошипіла королева, притискаючи палець до рота. — Нам усім треба поводитися якомога тихіше. А тепер вставай з ліжка, я одягну тебе в щось тепле.

Її одягатиме сама *мати*? Її мати-королева, яка ніколи не завдавала собі клопоту займатися буденними справами? Певно, щось тут не так.

Мати обдарувала її ледь помітною усмішкою:

— Мені і моїм сестрам доводилося одягатися самостійно, перш ніж я стала королевою.

Вона через голову стягнула з Єлизавети нічну сорочку, одягнула дівчинку в халат і теплу вовняну зелену сукню й закутала в накидку, насунувши капюшон на обличчя. Потім забрала свою накидку в бабусі Ріверс і загорнулася в неї, приховуючи округлий живіт. Королева звернулася до інших жінок тихо, але наполегливо:

— Ходімо.

— Міледі, що ж сталося? — розгублено перепитала Єлизавета.

— Тихіше! Я все поясню, але пізніше, а зараз — ні звуку. Ми повинні поводитися дуже тихо.

І ось уже четверо жінок квапливо ведуть дітей через вежу Ланторн. Проходячи повз незачинену кімнату вартових, вони зупинились і затамували подих, але, на щастя, звідти почулося голосне хрпіння, тож вони продовжили свій шлях до муру. Спускаючись сходами вздовж Уотер-лейн до відчиненої брами Лондонського Тауера, мати зітхнула:

— Дякую Богу за надійну охорону.

Вона повела Єлизавету Королівськими сходами до причалу, міцно тримаючи за руку. Там було пришвартовано кілька невеликих суден. Леді Бернерс покликала човняра.

— До Вестмінстерських сходів! — сказала вона.

— Так точно, — відповів човняр і забрав з рук немовля, поки леді піднімалася на борт.

Королева з Єлизаветою рушили слідом, а бабуся Ріверс, годувальниця й Марія зійшли на палубу останніми. Човняр налагодив весла і скерував суденце у Темзу.

Вода була темною й моторошною. Єлизавета затремтіла — чи то від страху, чи від холоду жовтневої ночі. У цей час увесь Лондон спав, і лише неясний вигук вартового порушив спокій:

— Третя година, усе спокійно.

Бабуся тихенько зітхнула:

— Якби ж то так.

Єлизавета трималася з останніх сил, аби не розпитати про те, що сталося, але вона мовчала, послушавшись матері, лише подумки дивувалася, чому вони прямують до Вестмінстера в такий пізній час.

— Ви обрали пізній час для прогулянки, любі леді, — зауважив човняр, пропливаючи повз замок Бейнарда, де жила бабуся Єлизавети Йорк, значно суворіша за бабусю Ріверс. Чи знала вона про їхню нічну пригоду? Або спала, як інші?

— Ми прямуємо до моєї доньки, яка у цей час страждає від переймів, — пояснила леді Бернерс. — Мені доповіли, що її стан критичний.

Єлизавета здивувалась, адже одна донька леді Бернерс, Анна, — заміжня і нещодавно народила дитину, а друга ще була дівчиною. До того ж леді Бернерс завжди наголошувала, що брехати — погано.

— Тоді ми якнайшвидше доправимо вас до неї, — люб'язно відказав човняр і почав гребти сильніше. Єлизавета помітила, як жінки обмінялися поглядами.

Невдовзі вона могла розгледіти розлогі обриси Вестмінстерського палацу, що височів попереду. Коли човен пришвартували, жінки поспіхом піднялися сходами, притискаючись одна до одної, поки проходили повз стіну, що огорожувала двір палацу. Єлизавета розчарувалася, коли вони рушили повз палац, а не ввійшли у ворота. Вона плекала надію, що вони прямували до її батька, короля. Хто як не він міг виправити будь-які помилки? Вона вже не пам'ятала, коли бачила його востаннє. Здавалося, цілу вічність Єлизавета провела в Тауері з матір'ю та двома молодшими сестрами.

Зараз вони минали Вестмінстерське абатство й крокували подвір'ям церкви Святої Маргарити. Невдовзі стало моторошно від розуміння, що мати прямує до величезного святилища, розташованого навпроти. Місце мало похмурий і суворий вигляд, за формою скидалося на церкву. Однак від святості не було й сліду — радше погроза. Ще змалку Єлизавета знала, що там живуть лихі люди, вбивці та злодії. Одного разу їй наснився кошмар, ніби вона опинилася там у пастці. Тоді леді Бернерс пояснила, що кожен має право попросити притулку: не можна затримати або засудити людину, яка перебуває на священній землі під захистом апостола Петра.

Можливо, земля й була священною, але від цього місця пробігав мороз по шкірі, тому Єлизавета до смерті боялася туди йти. Вона вся зіщулювалась і схлипувала, ледве стримуючи сльози, на одну лише думку про ту споруду.

— Тихенько, — звеліла мати, міцніше стискаючи її руку. Однак Єлизавета занадто боялася, щоб послухатися матері.

— Але чому ми йдемо туди, міледі? Ми не скоїли жодного злочину. Ми не грабіжники.

— Бессі, заспокойся. Обіцяю, я все поясню.

Чиясь рука торкнулась плеча Єлизавети. Вона підвела очі й побачила бабусю.

— Не сумнівайтесь, дитя, Бог спостерігає за нами, — мовила та, усміхаючись. — Він подбає про нас.

Жінки наблизилися до міцних дубових дверей, і Єлизавета, затремтівши, спостерігала, як мати вагається, а потім стукає по них залізним дверним молотком.

Здавалося, минула ціла вічність, аж раптом двері відчинив монах.

— Бог з вами, сестри мої. Кого ви шукаєте?

— На превеликий жаль, брате, — відповіла мати, — ми прибули сюди не як гості. Прийшли ми просити притулку.

Повисла пауза, поки монах не окинув кожну з них поглядом.

— Ви боржники? Не вірю, що такі чарівні леді можуть бути винні у якомусь злочині. Крім того, з вами є діти, а ми не визнаємо...

— Я ваша королева, — заявила мати, кинувши на нього крижаний погляд, який приборкував більшість людей, — я і мої діти в небезпеці. Король утік з королівства, а мілорд Ворік і герцог Кларенс вирушили на Лондон. Благаю, даруйте нам притулок.

Єлизавета прислухалася, збита з пантелику. Батько полишив своє королівство? Навіщо їм було тікати від хрещеного батька Воріка й дядька Кларенса? Вона підозрювала, що в родині точилися сварки, і знала, що її мати страшенно ненавидить обох чоловіків, але й гадки не мала, за що саме.

— Її Величності скоро народжувати, — озвалася бабуся.

— Прошу, проходите й присядьте, поки я покличу отця, — знервовано запросив монах.

Увійшовши до будівлі, Єлизавета озирнулася, побоюючись зустріти зневірених чоловіків, які раптом виринають з пільми. Проте, на її превелике щастя, величезне приміщення, схоже на каплицю, виявилось малолюдним. Вона помітила лише дві сплячі фігури, укутані плащами, на соломі в дальньому кінці святилища.

Лише переступивши поріг, мати опустила на лавку. Від її *froideur*¹ не лишилося ні сліду, на щоках заблищали сльози.

— Не можу повірити, що це насправді відбувається, — прошепотіла вона.

— Міледі, не плачте, — благала Єлизавета, поки її бабуся пригорнула її до грудей, а трирічна Марія рюмсала. Леді Бернерс схилилася, щоб заспокоїти дівчинку, усе ще тримаючи рукою, зігнутою в лікті, Сесілі, що також почала схлипувати.

¹ Холодність (фр.).

— Ви повинні покинути нас, леді Бернерс, — наказала королева, приходячи до тями й тягнучись до дитини. — Ви їм не потрібні.

— А як же діти, мадам, — заперечила вихователька, поки Єлизавета і Марія, ридаючи, чіплялися за її спідницю.

— Не залишайте нас! — благали дівчата.

— Це наказ, — королева була неприступною. — Я не триматиму вас тут, коли в цьому немає потреби. Інша річ — місис Джейкс, — додала вона, переводячи погляд на годувальницю, — її я відпустити не можу. Я повідомлю, як тільки-но ситуація покращиться. А ви, діти, заспокойтеся! Ми з бабусяю Ріверс подбаємо про вас, і вже незабаром ви побачите леді Бернерс.

— Як забажає Ваша Величність, — підкорилася леді Бернерс, хоча Єлизавета помітила, що вона не раділа від'їзду. — Наважуся повідомити, що сьогодні ввечері я залишусь у заїжджому дворі, а завтра вирушу до Віндзора, плекаючи надію, що мій чоловік досі виконує обов'язки констебля замку.

— Ідіть із Богом, — відповіла королева. — Помоліться за нас!

Єлизавета, немов громом уражена, спостерігала, як її улюблена вихователька віддалялася від святилища. Потім вона помітила ченця, що повертався зі вже знайомою постаттю абата Міллінга, пухкенького чоловіка в простому чорному вбранні, з добрим круглим обличчям під тонзурою. Вони бачилися декілька разів під час його візитів до Вестмінстерського абатства.

— Ваша Величносте, як прикро бачити вас за таких обставин, — привітав він матір, стискаючи її руки. — Дійшло до того, що бездоганна королева Англії змушена шукати притулку серед пересічних злочинців.

— Отче, до вас незабаром дійде звістка, — повідомила королева, схиливши голову для його благословення. — Ми завжди поминаємо те, що сіємо. Я не хотіла помічати очевидного, а тепер і я, і мої безневинні діти мусимо за це розплачуватися.

— Сумно, коли сила переважає над справедливістю, — зазначив абат. — Не ви підштовхнули Воріка й Кларенса до державної зради.

— Ні, але я несвідомо дала їм для цього підстави, — поки Єлизавета замислилася, що мала на увазі мати, вона вже продовжила говорити. — Отче, чи дозволите ви мені записатися як жінці, яка шукає притулку у святилищі? Я б не прийшла сюди, якби не хотіла захистити дітей.

— Мадам, — відказав абат, — звісно, ви можете попросити при-тулку, і брат Томас запише ваші імена. Проте я не дозволю вам оселитися в одному місці з убивцями і грабіжниками. Я наполягаю, щоб усі ви zostавались гостями в моєму домі, Чейнігейтсі.

— Я ніколи не зможу віддячити вам, отче.

Єлизавета помітила сльози полегшення в материних очах. Королева смиренно взяла Марію за руку, і разом з настоятелем усі вирушили до абатства. Він провів їх через західні ворота, а потім звернув до критої аркади. Одчинивши ще одні ворота під аркою, вони піднялися крутими сходами до красивого будинку, насиченого пахощами ладану і бджолиного воску.

— Ваша Величність може зайняти три мої найкращі кімнати, — звернувся абат до матері. — Ліжка вже застелені. Я відправлю при-слугу з рушниками та іншими речами, необхідними для вашого комфорту. Повідомите їм, якщо чогось бракуватиме.

Щойно Єлизавета оглянула свої покої, її самопочуття значно покращилося. Абат був церковним служителем високого рангу, а тому жив відповідно. Їй та сестрам належало оселитися з королевою в розкішних покоях, обставлених великим ліжком з балдахіном і двома маленькими ліжками з солом'яними матрацами, застеленими простирадлами з вибіленого льону й оксамитовими покривалами. Абат Міллінг повідомив, що велику палату, яку він називав Єрусалимською, прикрашену коштовними гобеленами і майже таку ж розкішну, як королівські покої у Вестмінстері, відведено для матері. Бабуся займала залу абата, де містилася галерея для менестрелів. Приміщення також було вишуканим, як і всі інші.

Єлизавета, сповнена вдячності, умостилася на солом'яному матраці, мати підіткнула простирадло. Неподалік уже спала Марія, розкинувши біляві кучері на подушці. Королева веліла годувальниці допомогти їй упоратися з гудзиками, роздяглася до сорочки і лягла в широке ліжко. Годувальниця витягнула невеличке ліжко на коліщатах і вмостилася на ньому, пригорнувши Сесілі.

— Мамо, що відбувається? — тихенько запитала Єлизавета.

— Бессі, засинай. Я розповім про все завтра вранці. Цей день вимотав з мене всі жили.

Згодом кімната наповнилася тихим рівномірним диханням і періодичним сопінням немовляти. Єлизавета, однак, лежала без сну

в роздумах, силкуючись не хвилюватися про сьогоднішню дивну пригоду і її можливе значення.

Ще з раннього дитинства Єлизавета розуміла, що вона важлива. Зараз їй минав п'ятий рік. Вона була найстаршою донькою благородного короля й прекрасної королеви і жила в дивовижних осяяних палацах, немов та принцеса в казці. Її назвали Єлизаветою на честь матері, яка часто носила коштовну брошку, даровану батьком з нагоди народження дівчинки. Зазвичай мати здавалася донькам віддаленою постаттю, вишуканою й граціозною богинею, яка сиділа на троні й лише зрідка спускалася до дитячої кімнати, обволікаючи її ароматом квіткових парфумів та погойдуючи розкішними дамазькими спідницями; у неї була лебедина шия та поголена лінія волосся під геніном¹, обтягнутим шовком.

Мати була відчуженою і величною, натомість батько — веселим, височенним і жвавим, з блискучими очима і дзвінким сміхом, який приховував пронизливий та пильний погляд. Він був найвродливішим чоловіком у світі, якого обожнював кожний, але особливо — його діти. Двір короля широко славився своєю величчю; його переповнювали знатні лорди й дами, гості з усіх куточків світу. Єлизавета нерідко відчувала, що готова луснути від гордості, адже мала такого могутнього й чудового батька. Зараз же вона гадала, чи повернеться він коли-небудь на трон. Чи взагалі побачить вона його знову? Куди він зник?

Буденністю Єлизавети був не розкішний батьків двір, а дитяча кімната в Шинському палаці, де господарювала добра, повненька леді Бернерс. Легко й невимушено вона керувала дітьми та їхніми нянечками, колісальницями й домашньою прислугою. Єлизавету, як доньку короля, чия особа вважалася священною, адже сам Бог призначив його правити Англією, регулярно навчали гарних манер і застерігали про небезпеку нехтування Небесними заповідями й скоєння гріха. Вона завжди старанно намагалася бути хорошою й завойовувати схвальні посмішки леді Бернерс.

¹ Головний убір у вигляді конуса, популярний серед жінок-аристократок у пізньому Середньовіччі.